

Pleiekultur – betydning for personen med demens

Kitwood (1999, s. 56 – 58) sier at personalets omsorg, dvs. behandleratferd, har avgjørende betydning for utviklingen i den enkelte persons demensforløp. Han beskrev enkelte arbeidskulturer der verdier og normer ga seg uttrykk i det han kalte for «Ondartet sosialpsykologi» (OSP) (199, s. 57): «OSP betegner symptomer og handlingsvalg i et omsorgsmiljø som er skadelig for mennesker med demens sin personlige identitet». Og han kom fram til 17 forskjellige elementer som kjennetegner en slik kultur/behandler- atferd:

1. Forræderi eller bedragerisk praksis – innebærer at omgivelsene forsøker å lure, manipulere, distrahere eller tvinge personen med demens til å gjøre det omgivelsene ønsker og/eller tvinge den andre til å bli mer medgjørlig.

Eksempel: - at vi unnlater eller ikke gir helt ærlig informasjon, - at vi bruker hvite løgner, - eller at vi bruker visse knep, slik som at vi sier at legen har sagt det, selv om dette ikke er sant!

2. Umyndiggjørelse – at personen med demens ikke får mulighet eller lov til å bruke sine gjenværende ressurser, med unnskyldning om at tiden er for knapp; og at vi er for lite personale, vi har for få ressurser etc.

3. Barnsliggjørelse – å bli behandlet som et barn, ikke bli tatt på alvor og at andre bestemmer for en.

Eksempel: Gjennom tonefall og kroppsspråk forsterke utsagnet: «Skal vi gå på WC?»

4. Intimidering – å skape frykt ved bruk av trusler og evt. maktbruk.

Eksempel: - å bli truet til å dusje; - trusler om å bli forvist til eget rom under et måltid etc.

5. Stempling - å forklare personens atferd ene og alene ut fra at vedkommende har en hjerneskade og ikke ut fra hvem personen er. At personer med demens uttrykker sinne i samhandlingssituasjoner kan være både sunt og forståelig, og en helt adekvat reaksjon.

Eksempel: - at en type atferd blir beskrevet som «vanskelig, aggressiv» etc. uavhengig av årsaken til atferden

6. Stigmatisering - å snakke om personen som en gruppe, med negativt fortegn.

Eksempel: - å generalisere ved å omtale personen som en gruppe og ikke eget individ, slik som: «De demente», «Demente gjør» etc.

7. Forsering av tempo - innebærer å gi informasjon, presentere valgmuligheter i et slikt tempo at den andre umulig kan henge med. Det tas hverken hensyn til normal aldringsprosess med redusert tempo eller redusert oppmerksomhet eller demenssykdommens vesen.

Eksempler: Gjennom kroppsspråket puste oppgitt, være for rask, ha stressende bevegelser, uro etc.

8. Underkjennelse - innebærer at vi ikke anerkjenner den andres subjektive opplevelse av og følelser i situasjoner. Dvs. å neglisjere/unnlate å akseptere at den andre føler og opplever annerledes enn meg selv.

Eksempel: - at vi overser/overhører/unnlater å kommentere den andres smerteynk under stell, i fellesrom etc.

9. Forvisning - innebærer å utelukke, overse og/eller forvise personen fysisk eller psykisk fra felles-skapet.

Eksempel: - at personen blir sittende alene på eget rom (når ønsker noe annet), - at personen blir oversett under måltider, - oversett når går forbi etc.

10. Objektivisering - innebærer å forholde seg til personen som om vedkommende er en ting, en sekk og ikke en levende person med tanker, følelser og meninger.

Eksempel: – å snakke over hodet på under stell, under måltider etc.

11. Ignorering - innebærer å fortsette en samtale/handling som om personen med demens ikke er tilstede. Kalles også usynliggjøring eller tilsidesetting.

Eksempel: - å overse personen under samhandling, selv om personen har forsøkt/forsøker å si/gjøre noe.

12. Inngrep/tvang - innebærer at man tvinger personen til å gjøre noe som vedkommende ikke vil eller ønsker.

Eksempel: - å unnlate å gi vedkommende valgmuligheter selv om det er mulig, - å overse personens egne ønsker selv om det er mulig å innfri dem, - å bruke tvang når personen ikke vil og man kan la være.

13. Neglisjering - å nekte å respondere/gi oppmerksomhet på åpenlyse behov eller anrop.

Eksempel: - at vi går forbi selv om personen ber/roper på hjelp, - eller ber om å få reise/ringe hjem, uten å respondere.

14. Anklage - innebærer å beskylde personen for handlinger, mangel på handlinger eller handlinger som vi ikke kan forvente at vedkommende kan mestre enten på bakgrunn av sykdommen eller på bakgrunn av den personen vedkommende er.

Eksempel: - å kommentere negativt når personen børster håret med tannbørsten eller tar på brillene opp ned.

15. Brudd/avbrytelse - innebærer å blande seg plutselig inn eller forstyrre en person midt i en tale eller handling.

Eksempel: - å avbryte den andre før vedkommende er ferdig, - å fullføre setningen uten å respektere den andres behov for selv å formidle.

16. Latterliggjøring - innebærer å ydmyke den personen.

Eksempel: - å le av personens rare ord eller handlinger, spesielt hvis der er andre tilstede, - å lage vittigheter på den andres bekostning under måltider eller andre sosiale samvær.

17. Forkleinselse - innebærer å gi den andre tilbakemelding som skader hele selvbildet, både selvtillit og selvfølelse.

Eksempel: - å vise/fortelle personen (via språk eller kropp) at vedkommende er inkompetent, ubrukelig, verdiløs ol.

(Punktene er fritt oversatt etter Kitwood, 1999, s. 55-57 og Jacobsen, 2007, s. 53 – 55, og moderert av Solheim, april-14).

NB.

Kitwood bruker betegnelsen ondartet sosialpsykologi om behandleratferd som preges av disse 17 punktene, men han presiserer sterkt at betegnelsen ondartet ikke henviser til at helsearbeideren er ond. Han påpeker derimot at de fleste helsearbeidere har gode hensikter med det arbeidet de utøver, og knytter begrepet mer opp til vår kulturelle arv, dvs. alderistiske holdninger i den kulturen vi lever i. Man kan anta at arbeidsplasser som preges av holdninger som OSP, ikke bare går ut over personen med demens, men får også konsekvenser for både nærstående og personalmiljøet på sikt.